

Rembrandt

Rembrandt

ett kammarspel

av Christian Lanciai (1997)

Personerna:

Rembrandt
Saskia, hans hustru
Doktor Hendrik van Loon
Kapten Banning Coq
två av hans kolleger
Geertje Dircks
medlemmar av det kyrkliga rådet
Hendrickje Stoffels
Titus
Heinrich Schütz
en rabbin
Magdalena
Cornelia

Handlingen utspelar sig i Amsterdam kring mitten på 1600-talet.

Copyright © Christian Lanciai 1997

Rembrandt

Akt I scen 1.

Scen i köket efter avslutad måltid men med otömda glas.

Rembrandt Min älskade Saskia, vi lever här nu i vårt paradiset. Måtte vår lycka bestå och fortsätta för alltid! Ursäkta min blödighet och sentimentalitet, men jag är nu en gång sådan. Det är min natur, och den är oföränderlig.

Saskia Du är ju full!

Rembrandt Irriterar det dig, lilla Saskia, min duva, min älskade, min lilla pulla och min älsklingshustru? Jag älskar dig bara. Är det något fel?

Saskia Nej, så länge du ej går till överdrift.

Rembrandt Kan kärlek då gå till överdrift?

Saskia Du måste tänka på dina beställare också. Du måste ju arbeta. Du måste noga se till att du står dig väl hos dem, ty vad är en konstnär förutom sponsorer?

Rembrandt Min Saskia, du kan inte ha mera rätt. Men jag kan ej bekymra mig. Jag står på toppen, och alla behöver mig. Pengarna strömmar in som översvämningar, och vi kan köpa allt vad vi behöver.

Saskia Men, gubben min, sansa dig något och var ej så slösaktig! Spara en smula, i fall en dag inkomsterna skulle tryta.

Rembrandt Det är ingen risk. Alla vill porträtteras av mig. Det finns ingen som står i så hög kurs som jag. Alla frågar blott efter den store och ryktbare Rembrandt, och ingen betyder så mycket som jag.

Saskia Nej, för Rubens är död. Han var ensam din överman av alla målare.

Rembrandt Men jag vill fortsätta hans tradition. Liksom hans skall mitt hus vara öppet för alla, och festerna skall aldrig nånsin ta slut. Jag vill måla dig, Saskia, i festögonblickets triumf med ett glas i min hand och med dig på mitt knä. Får jag göra det, Saskia? Får jag så förevisa vår underbara bestående lycka?

Saskia Hur kan jag väl ha något mot det?

Rembrandt Min härliga fru, Gud välsigne dig, Saskia! Och vi ska få barn, och min äldsta son ska bli en konstnär som jag och med framgång och skönhet ta över min pensel och föra palettraditionerna vidare och kanske rentav bli bättre än jag! Ty jag kluddar ju bara.

Saskia (skrattar) Din tokstolle! Om du bara är en kludd vars konst bara är att smörja ner ditt staffli, så är du som min man den mest klåfingrade av alla kladdar!

Rembrandt Min hustru, du vet att jag älskar dig!

Saskia Ja, men försök ta det lugnt! Du är ju alldeles för het på gröten!

Rembrandt Vad då för en gröt?

Saskia Du vet vad jag menar. Vi måste ju börja ta hänsyn till det som nu har börjat sparka i magen!

Rembrandt Min Saskia! Det menar du inte?

Saskia Jo, Rembrandt, det är faktiskt sant.

Rembrandt Det är alldeles för bra för att vara sant! Ack, jag fruktar att min lycka håller på att bli för stor!

Saskia Var blott aktsamma om oss, och allt ska bli bra.

Rembrandt Ja, jag tror dig, min älskade. En högre lycka än att få en son kan jag aldrig i min vildaste fantasi föreställa mig.

Saskia Om du har tur, om vi båda har tur, så är det just din son.

Rembrandt Saskia, du gör mig salig för evigt!

Saskia Ta bara ej ut denna glädje i förskott.

Rembrandt Nej, aldrig! Det skålar vi på!

Saskia Rembrandt, lämna genevern i fred.

Rembrandt Nej, vi måste ju festa! Vi måste ju fira! Skam över oss annars!

Saskia Du är då makalös!

Rembrandt Nej, det är just det jag inte är, för jag har ju dig!

Saskia Din pajas! Du är då en festprisse helt utan like!

Rembrandt Min Saskia, det är ju för din skull just vad som är meningen!

(Han omfamnar henne, och de ramlar omkull.)

Akt II scen 1. Ett annat rum, några år senare.

Rembrandt Doktor Hendrik, vad är det med henne egentligen?

Loon Käre Rembrandt, låt henne bara vila, så återhämtar hon sig säkert.

Rembrandt Är det så enkelt? Hon har varit sjuklig ända sedan hon födde Titus, och hon har ständigt blivit sämre. Vad är det med henne egentligen?

Loon Käre Rembrandt, låt henne bara få vila upp sig ordentligt, så blir det säkert bra igen.

Rembrandt Så säger ni hela tiden. Jag får den känslan av era trygga försäkringar att ni bara slingrar er och vill undvika att tala rent ut. Men nu vill jag veta vad det är.

Loon Min käre Rembrandt, tål du en tillrättavisning?

Rembrandt Jag tål vad som helst.

Loon Ja, du tål vad som helst när det gäller genever och mat och älskog, men det gör inte din hustru.

Rembrandt Vad menar ni, mynheer?

Loon Du har farit för hårt fram med henne.

Rembrandt Menar du att jag inte får älska henne?

Loon Naturligtvis får du älska henne, men det är inte bra för någon kvinna att bli utsatt för kärleksbehandling varje natt.

Rembrandt Men hon är ju min hustru!

Loon Just det. Du ser henne som din egendom som du kan handskas med som en leksak, men ingen kvinna är bara ett objekt.

Rembrandt Menar du att jag behandlar henne illa?

Loon Jag menar att risken är att du kan slita ut henne om du inte redan har gjort det. *(Rembrandt blir rädd.)*

Rembrandt Är det allvarligt?

Loon Ja, jag fruktar att det är mycket allvarligt.

Rembrandt *(ser bort från doktorn)* Min vän, du anar inte hur mycket detta bekymrar mig. Hon betyder så mycket för mig, och nu står jag inför mitt livs största beställning och arbete. Det kräver så mycket arbete att jag måste försumma min hustru utom på natten. Och nu säger ni att jag måste försumma henne även på natten.

Loon Min vän, mitt råd är att ni gör tvärtom. Undvara henne på natten och låt henne vara i fred för er manliga hantering, men umgås mera med henne på dagen som med en god vän. Låt henne förstå att ni håller av henne mera som en kamrat än att ni bara ser henne som ett sexualobjekt.

Rembrandt Ni dömer mig hårt.

Loon Nej, jag försöker bara hjälpa er.

Rembrandt Säg mig uppriktigt: kommer hon att överleva krisen?

Loon Det beror på henne själv och på dig.

Rembrandt Jag måste fullborda min tavla först! Sedan kan jag ge hela mitt liv åt henne.

Loon Vad är det för en tavla?

Rembrandt Det är en beställning från Banning Coqs kompani. Det är den största beställning jag någonsin fått. De vill att jag målar hela kompaniet. Det är en underbar utmaning, ty det frestar till att göra mycket mer än bara ett grupporträtt av den. Jag kommer att måla ett helt drama på en enda duk!

Loon Hur mycket har ni kvar på den?

Rembrandt Egentligen bara allt det svåraste och mest tidsödande: slutbehandlingen med alla de finaste och viktigaste nyanserna.

Loon Hur lång tid kommer det att ta?

Rembrandt Kanske några veckor, högst en månad.

Loon Min vän, din hustru behöver dig tidigare än så.

Rembrandt Hon ska få mig dagligen.

Loon Men hon vill inte ha dig i sängen. Hon behöver ditt sällskap, ditt moraliska stöd och din uppmärksamhet, så att hon känner att du ännu älskar henne.

Rembrandt Om någon fått känna på min kärlek så är det hon.

Loon *(strängt)* Är då sex den enda kärlek du kan ge henne?

Rembrandt *(tvekar om svaret)* Om jag inte får älska henne kan jag inte måla.

Loon Det var det jag fruktade.

Rembrandt Min doktor, kom hit dagligen. Ni är den enda jag kan lita på. Alla andra vill bara ha mina pengar. Råd mig och trösta mig och hjälp oss, som ni gjort idag.

Loon *(reser sig)* Min gode vän, du vet att jag alltid står till din tjänst när helst någon av er behöver mig. Jag ska göra allt vad jag kan för din hustru.

Rembrandt Tack, doktor Hendrik.

(Doktor van Loon går.)

Vilket dilemma! Om hon sviker mig, vad ska det då bli av mitt liv, av min familj och min konst?

Scen 2. Rembrandts ateljé.

(Man ser den färdiga tavlan "Nattvakten" i naturlig storlek.

Rembrandt visar in sina uppdragsgivare.

Banning Coq (bestört) Men vad är detta?
Rembrandt Den färdiga tavlan.
Coq Men vad har ni gjort?
Rembrandt Ett gott arbete.
Coq Tycker ni det?
Rembrandt Jag vet det.
Coq Var lagom högfärdig, Mynheer Rembrandt, det här är inte vad vi beställde.
Rembrandt Känner ni då inte igen er själv? Och era kamrater?
Coq Vi bad om ett grupporträtt. Men det här är en cirkus.
Rembrandt Cirkus?
Coq Ja, tattarläger. Förvirring. Kaos. Och vem är det där?
Rembrandt Det är dvärgen.
Coq Och det där?
Rembrandt Det är den stora ljuspunkten i hela kompositionen. Känner ni inte igen henne?
Coq Jo, men vad gör hon där?
Rembrandt Jag tyckte att hon både behövdes och gjorde sig där.
Coq Mynheer Rembrandt, jag ser ett problem här.
Rembrandt Vad är problemet?
Coq (till en kollega) Vad tycker ni, kollega?
kollegan Det är för pompöst. Det liknar inte vårt kompani. Det liknar mera en uttryckning inför en eldsvåda.
Rembrandt Men är det inte ståtligt? Har jag inte förhärligat er?
kollegan Det är för dunkelt. Det är för rörigt. Varför har ni gjort tavlan så mörk? Det ser ju ut som mitt i natten.
Rembrandt Det är för att ge hela tavlan och dess ljus en större djupverkan.
Coq Mynheer Rembrandt, som jag ser det har ni använt er av vår beställning för att utföra ett experiment. Men vi bad er inte experimentera. Vi bad er måla av oss.
Rembrandt Ja, men jag gav er mer. Ni ville bara bli avporträtterade hela gänget. Jag gav er era ansikten men passade in dem i ett helt drama.
kollegan Men det bad vi inte om.
Rembrandt Men detta är ju bättre och mer än vad ni bad om!
kollegan Det är just det som är felet.
Rembrandt Om ni studerar tavlan noga är jag säker på att ni inte kan finna ett enda fel med den.
Coq Inte? Vad är det där?
Rembrandt En trumslagare.
Coq Han syns ju knappast! Tror ni han kan hålla till godo med det, medan flera andra gjorts direkt övertydliga?
Rembrandt Jag måste tyvärr anpassa kompositionen efter dukens storlek. Ni ville ju ha alla i naturlig storlek.
Coq Jag är ledsen, mynheer, men vi måste diskutera detta med de andra. Detta är inte vad vi beställde.
Rembrandt Menar ni att ni refuserar arbetet?
kollegan Tyvärr tror jag att vi har rätt att göra det. Åtminstone kan vi inte betala för den här röran vad vi hade betalt för vår beställning.

Rembrandt Mina herrar, ni kan inte mena allvar. Det här är den bästa tavla jag någonsin kommer att måla. Ni kan inte påstå att den är värdelös.

Coq Jag har inte sagt att den är värdelös. Jag menar bara att den kan vara oanvändbar.

kollegan Vi menar, att den inte kan representera oss. Vi ville bara bli hyggligt representerade, inte presenterade som ett skådespel.

Coq Just det. Ni har gjort oss till teater och till ett lyckespel. Det är nästan som om ni har drivit med oss.

Rembrandt Det är absolut inte min mening. Jag ville bara förhöja er härlighet till glänsande drama.

Coq Hela tavlan är en överdrift. Kom, kollega. Låt oss gå.

Rembrandt Och hur blir det med betalningen?

Coq Ni kan känna er lycklig om ni får hälften.

kollegan Inte ens det är troligt.

kollega 2 Jag tror inte heller att de andra mannarna vill ha den.

Coq Kom, låt oss gå. (*Rembrandt är förkrossad.*)

(*när kollegan gått*) Inser ni inte vad ni har gjort? I stället för att avbilda oss enkelt och snyggt har ni gjort oss till ett åtlöje! Ni har hänsynslöst utnyttjat oss för att odla er konstnärstafänga och era later!

Rembrandt Det var inte meningen.

Coq (tar honom om axeln) Hur är det med er fru?

Rembrandt Hon dog igår.

Coq Jag beklagar.

Rembrandt Vi gjorde allt vad vi kunde.

Coq Någon ersättning för ert arbete kommer ni att få. Men kan ni behålla tavlan så länge?

Rembrandt Den står säkert här.

Coq Vi återkommer. Tack, mynheer Rembrandt.

(*bjuder honom hövligt avsked och går.*)

Rembrandt (ensam, ifrån sig) Saskia! Det är mitt eget fel! Jag offrade dig för min konst! Och nu vill ingen mera ha min konst! Den har blivit för personligt utvecklad. Jag lade ner hela min själ i tavlan, och därför vill de inte ha den. Var det då din själ jag tog för att lägga ner den i tavlan, Saskia? Har jag varit ett sådant vidunder? Har jag verkligen lyckats offra dig för konsten? Nej, Saskia, det var du som inte orkade hänga med mig! Det var osportsligt av dig att dö ifrån mig, Saskia, det var osportsligt!

(*prostrerar sig förtoivlad mot golvet och gråter förtoivlat ut.*)

Akt III scen 1.

Rembrandt Kan du då inte förstå att jag inte vill dig något illa?

Geertje Men jag är ju bara er hushållerska.

Rembrandt Och jag är bara en människa!

Geertje Men jag vill inte störa er i ert arbete.

Rembrandt Men det gör du inte, Geertje! Tvärtom! Du inspirerar mig!

Geertje Men hur kan väl jag inspirera er?

Rembrandt Vad spelar det för roll? Huvudsaken är att du gör det!

Geertje Gör jag det?

Rembrandt Ja, det gör du.

Geertje Men det vill jag inte göra!

Rembrandt Var nu inte ett dumt och stolligt barn, Geertje, utan samarbeta!

Geertje Men jag vill inte att folk ska börja prata. Jag vill inte bli ansedd som en fallen kvinna. Jag vill inte att någon ska se ner på mig.

Rembrandt Tvärtom, Geertje, jag höjer ju dig till skyarna!

Geertje Det är just det ni gör orätt i. Ni idealiserar mig. Det får ni inte göra, ty jag är bara en enkel flicka.

Rembrandt Än sen då?

Geertje Jag vill inte förlora den lilla ära jag har.

Rembrandt Kom igen, Geertje! Det är ju bara en hälsosam sport!

Geertje För er ja, men er förra fru dog av den.

Rembrandt Är jag då ett monster? Är jag då abnorm? Ska jag inte få leva som andra människor?

Geertje Jo, men helst inte på min bekostnad.

Rembrandt Men jag ger dig ju betalt, Geertje!

Geertje Då vill ni alltså göra mig till en hora.

Rembrandt Inte alls, Geertje! Du anar inte hur underbart det kommer att bli för oss båda!

Geertje Jag vill inte dö som er förra fru.

Rembrandt Hon var klen och tålde inte mycket, vilket jag insåg för sent – jag erkänner mitt fel därvidlag. Men du är enklare och robustare. Du kommer inte att dö för att jag älskar dig, Geertje.

Geertje Är ni säker på det?

Rembrandt Fullkomligt.

Geertje Kan jag lita på att ni värnar om min ära?

Rembrandt Fullkomligt.

Geertje Om jag då kan lita på er som en karl som är lika god som ert ord så får ni ta mig. Men gör det försiktigt, ty jag vet inte vad det är jag ger mig in på.

Rembrandt Geertje! Älskade Geertje! (*kysser henne ömt och generöst och för henne genast mot sängen, där de genast skrider till verket.*)

Scen 2. Inför det kyrkliga rådet.

delegat 1 Förstå oss rätt, mynheer Rembrandt. Vi vill bara ert eget bästa.

Rembrandt Det förstår jag, och därför är jag här.

2 Vi vill egentligen bara få klarhet i vissa dunkelheter.

Rembrandt Jag står till ert förfogande.

1 Får vi först presentera vår version, så som vi har förstått saken genom olika vittnesmål. Efter er hustrus tragiska frånfälle anställde ni en viss Geertje Dircks som hushållerska och sköterska åt er minderåriga son.

Rembrandt Det är riktigt.

3 Ni är en sann konstnär, mynheer Rembrandt, och alltjämt mycket uppskattad inom vissa kretsar. Vissa av era mecenater har aldrig svikit er. Problemet är, att ert leverne har gett anledning till oro.

Rembrandt Förklara er.

3 År 1642 fick ni en betydande beställning på ett grupporträtt av Banning Coqs kompani. Ni fullbordade en väldig tavla som Banning Coqs kompani sedan vägrade ta emot och betala för, då de ansåg att ni hade vanrepresenterat dem.

Rembrandt Det är riktigt.

3 Som följd därav förlorade ni många kunder och blev i praktiken arbetslös. Likväl fortsatte ni måla berömliga tavlor på eget initiativ helst med bibliska motiv.

Rembrandt Allt detta är sant och riktigt.

1 Problemet är detta, mynheer Rembrandt. Fastän ni i praktiken blev arbetslös fortfor ni att leva som om ni hade betydande inkomster. Ni anställde en hemhjälp.

Rembrandt Det var jag tvungen till för hushållets och min sons skull.

1 Hon har berättat att ni fortsatte köpa allsköns antikviteter och dyra lyxvaror på kredit fastän ni egentligen saknade inkomster.

Rembrandt Vart vill ni komma?

2 Era fordringsägare, mynheer Rembrandt, blir fler och fler och mer och mer oroliga över ert ansvarslösa liv.

1 Vi vill er bara väl, mynheer Rembrandt. Ni är en av våra mest respekterade borgare.

Rembrandt Vad vill ni då att jag ska göra?

3 Det är inte bra för ert rykte, mynheer Rembrandt, att ni har ett iögonfallande öppet förhållande med Geertje Dircks.

Rembrandt I så fall kan jag lugna er, mina herrar.

1 Hur så?

Rembrandt Jag har avskedat Geertje Dircks.

2 Har ni då satt ut henne?

Rembrandt Jag var tvungen.

1 Berätta, mynheer Rembrandt.

Rembrandt Geertje var en god människa och hushållerska, och jag ville henne intet ont. Småningom uppstod det tycke mellan oss. Jag ber er ha överseende med mig, jag är bara en enkel människa och konstnär dessutom, och Geertje var så förtjusande, så i längden kunde jag inte kontrollera mig.

3 Vi förstår, mynheer Rembrandt. Ni är konstnär.

Rembrandt Så det uppstod ett förhållande mellan oss. Men detta steg stackars Geertje åt huvudet. Hon började klä sig i min salig hustrus kläder och berättade för sin familj att hon stod i begrepp att bli min hustru, fastän jag aldrig hade förespeglat henne några sådana avsikter....

2 Likväl hade ni ett öppet förhållande.

Rembrandt Ja. Det gick inte att undvika.

1 Berätta vidare, mynheer Rembrandt.

Rembrandt Så när hon fick sådana idéer var jag tvungen att sätta en gräns. Så jag blev tvungen att avskeda henne.

3 Och hur tog Geertje Dircks detta?

Rembrandt Hon blev hysterisk.

2 Var ni verkligen tvungen att avskeda henne?

Rembrandt Mina herrar, ursäkta mig, men vad menar ni? Först påtalar ni för mig nödvändigheten att jag skiljs från Geertje Dircks, och sedan förebrår ni mig för att jag avskedade henne. Vad är detta?

2 Jag råkar veta, att Geertje Dircks familj blev tvungen att sätta henne på dårhus. Hon var vanärad och otillräknelig.

Rembrandt Vad är det ni säger?

2 Visste ni inte detta?

Rembrandt Nej!

2 Hon visade aldrig tecken på begynnande sinnessjukdom i er tjänst?

Rembrandt Absolut inte!

2 Vad menar ni om hennes fall?

Rembrandt (*villrådig*) Mina herrar, detta gör mig djupt olycklig. Hade jag haft den minsta aning om att detta skulle bli följden av hennes avsked hade jag med största säkerhet behållit henne.

1 Vad tänker ni göra nu, mynheer Rembrandt?

Rembrandt Jag vet inte. Jag har faktiskt ingen aning.

2 Hur tänker ni tillfredsställa era fordringsägare?

Rembrandt Jag har faktiskt ingen aning.

(*Rådsherrarna viskar sinsemellan.*)

1 (*avslutar viskningarna, så att det hörs:*) Han är förtvivlad. Vi måste hjälpa honom.
 2 Vi råder er, mynheer Rembrandt, att ni skaffar er fler beställningar.
 1 Ni är en förträfflig konstnär vars tavlor borde komma i rörelse och inte stanna i ert hem.
 Rembrandt Ni har rätt, mina herrar. Jag ska göra vad jag kan.
 3 Ni är alltså nu utan hembiträde. Tänker ni skaffa er en ny?
 Rembrandt Det måste jag.
 3 Vi råder er i så fall att lämna henne i fred.
 1 Inget mera kladd, mynheer Rembrandt. Det är ni en alltför god konstnär för.
 Rembrandt Tack, mina herrar. Får jag gå nu?
 (*Rådsherrarna viskar sinsemellan.*)
 1 Ja, mynheer Rembrandt. Vi har inga fler frågor.
 Rembrandt Tack, mina herrar. (*reser sig, bugar vördnadsfullt, tar sedan på sig sin mössa, och går.*)
 3 Vad tror ni om saken?
 2 Han har inget som helst begrepp om sina egna affärer.
 1 Kan hans ruin undvikas?
 2 Det beror helt och hållet på honom själv.
 (*Herrarna reser sig och avtågar.*)

Scen 3.

Rembrandt Hendrickje, jag är så glad att du vill stanna hos oss.
 Hendrickje Jag har inget val.
 Rembrandt Vad menar du?
 Hendrickje (*ser på honom*) Ni skulle inte klara er utan mig. Titus behöver mig, och du också.
 Rembrandt Titus älskar dig.
 Hendrickje (*ser bort*) Jag vet.
 Rembrandt (*smeker henne*) Vi är mycket tacksamma, Hendrickje, för att du bryr dig om oss.
 Hendrickje Någon måste göra det.
 Rembrandt Har du något emot det?
 Hendrickje Nej, men jag fruktar för er egen skull.
 Rembrandt Vad menar du?
 Hendrickje Folk pratar.
 Rembrandt Jag vet.
 Hendrickje Du kan få nya problem med kyrkans sedlighetsrotel.
 Rembrandt Jag är konstnär och kan inte vara annat. Det måste de acceptera. De kan inte göra oss något ont.
 Hendrickje Nej, men de kan tänka ont och tala ont, och det är värre.
 Rembrandt Du är känslig, Hendrickje. Det är det jag tycker så mycket om. Men du har ingenting att frukta. De kan aldrig nå dig.
 Hendrickje Men du fruktar ingenting, och det är du som har någonting att frukta.
 Rembrandt (*ironiskt*) Från sedlighetsroteln?
 Hendrickje Nej, men dina fordringsägare.
 Rembrandt (*suckar*) Sanningen att säga, så vet jag inte ens vem de är.
 Hendrickje Vi måste få ordning på din ekonomi, Rembrandt. Annars kan det sluta illa.
 Rembrandt Tror du att du kan få ordning på den?
 Hendrickje Ja, men du måste hjälpa mig.

Rembrandt Hur?
Hendrickje Du måste samarbeta. Du måste ta ansvar.
Rembrandt Jag vet att jag är hopplöst ansvarslös och oekonomisk.
Hendrickje Men visa åtminstone den goda viljan!
Rembrandt Det vet du, Hendrickje, att den är större än hela världen. Det är därför den går så illa ihop med denna världen.
Hendrickje Du är alltför självcentrerad. Du måste lära dig att fatta att det även finns en verklig värld utom din egen.
Rembrandt Det är därför du är här, Hendrickje. Du får lära mig.
Hendrickje Jag ska gärna försöka. Men du får inte slösa så mycket.
Rembrandt Jag måste få köpa vad jag behöver.
Hendrickje Men inte på kredit!
Rembrandt Som du vill, Hendrickje. Allt för att behaga dig. Du är min räddning i livet. Utan dig skulle jag aldrig klara mig.
Hendrickje Du är ett stort barn, Rembrandt. Jag har två barn att ta hand om.
Rembrandt Men Titus är snart vuxen.
Hendrickje Och då kan han börja hjälpa oss också.
Rembrandt Det ska nog gå bra, Hendrickje. Gud har aldrig svikit mig.
Hendrickje Men människorna kan göra det.
Rembrandt Inte du och Titus.
Hendrickje Nej, Rembrandt, aldrig jag och Titus.
Rembrandt (*omfamnar henne*) Det är allt vad jag begär.
Hendrickje (*kramar honom ömt tillbaka*) Å Rembrandt! Du begär för litet av livet!

Akt IV scen 1.

1 Mynheer Rembrandt, vi är besvikna på er.
Rembrandt (*tiger*)
 2 Ni ville inte komma godvilligt. Varför?
Rembrandt Därför att jag visste att ni inte ville mig något gott.
 1 Mynheer Rembrandt, hur kan ni tro något sådant? Vi har alltid bara velat ert bästa.
 2 Det är bara er brist på samarbetsvilja som vållar alla problem.
 1 Vi vill er bara väl.
Rembrandt Hur kan ni säga så när ni bara har kallat mig hit för att meddela mig min dödsdom?
 3 Dramatisera nu inte, mynheer Rembrandt. Hela Amsterdam är angeläget om att ni ska leva så länge som möjligt.
 2 Men just er halsstarrighet och ovilja till samarbete måste göra er sak värre.
Rembrandt Kom till saken och få det gjort.
 1 Nåväl, mynheer Rembrandt. Det är vår plikt att meddela er följande. Under årtal har vi försökt varna er, vi har ständigt påpekat för er ert livs oegentligheter, ert slöseri, er oförmåga att handskas med pengar, er ovilja att skiljas från era egna tavlor som är ert enda levebröd, och den förargelseväckande olämpligheten i att ni öppet lever i synd med Hendrickje Stoffels utan att ni vill gifta er med henne...
Rembrandt (*reser sig*) Mina herrar, detta går för långt! Hon är bara min hushållerska och uppfostrarinna åt min son! Ni har ingen rätt att draga hennes ära i tvivelsmål! Gör vad ni vill med mig, men lämna min son och hans enda kvinnliga skydd i fred!
 3 (*lugnt*) Sitt ner, mynheer Rembrandt.
 1 Vi ville bara påminna er om alla våra varningar, som ni aldrig tagit någon notis om. Därför är det vår plikt att nu kungöra följande.

2 Det är tyvärr den ofrånkomligt tragiska följden av er halsstarriga ovilja att åtgärda oegentligheterna i ert liv under mer än tio år...

Rembrandt (förlorar behärskningen) Till saken! Halshugg mig och få det gjort!

1 Mynheer Rembrandt, ni har förklarats i konkurs.

(*tystnad*)

Rembrandt (något förvånad) Var det allt?

3 Allt, mynheer Rembrandt?

2 Med all respekt, mynheer Rembrandt, men kunde ni verkligen ha väntat er något värre?

Rembrandt Jag fruktade att ni tänkte ta min son ifrån mig. Jag fruktade att ni skulle kräva Hendrickje Stoffels avflyttning. Jag fruktade vad som helst men aldrig min egen konkurs.

1 (*strängt*) Tar ni det så lätt?

Rembrandt (enkelt) Ursäkta mig, mina herrar, men det är ju bara en formalitet. Jag får ju ändå behålla min familj och fortsätta måla.

1 Ni tycks då inte förstå vad försättandet av er i konkurs innebär. Dra detaljerna, mynheer kollega.

2 Mynheer Rembrandt, allt vad ni äger måste bjudas ut till allmän försäljning. Det inbegriper även ert hus.

Rembrandt Det har jag varit förberedd på länge. Jag visste att jag måste flytta därifrån förr eller senare.

1 Fortsätt, mynheer kollega.

2 Man uppskattar värdet av ert hus och era ägodelar inklusive alla era osålda tavlor till en summa som kommer att tillfredsställa era fordringsägare fastän de egentligen har mera att kräva. Denna förlikning har skett genom vår bemedling, så att ni skall kunna arbeta vidare i en mindre bostad.

1 Vi har räddat ert liv, ert arbete och er ära, mynheer Rembrandt.

Rembrandt Det är mycket vänligt av er. (*tystnad*)

3 (*vänligt*) Har ni något mera att säga?

Rembrandt (efter en paus) Ja, det har jag faktiskt. Mina herrar, jag är oskyldig till min desperata situation. Jag levde gott på min konst så länge min hustru Saskia levde och kunde nästan kosta på mig ett liv som Peter Paul Rubens. Men min hustru dog, och plötsligt uteblev inkomsterna. Det berodde mest på att mitt största beställningsarbete, den jättelika tavlan "Banning Coqs kompani", refuserades av beställarna. Det gav mig dåligt rykte hos andra beställare, och det var inte mitt fel. Jag måste vidhålla att min tavla "Banning Coqs kompani" är fullständigt felfri, ehuru dess dramatik olyckligt nog sårade mina beställares fåfänga. Men när beställarna uteblev utmanade jag mitt öde och fortsatte måla utan beställare. Jag har inte blivit en sämre konstnär för det. Ni ska själva få se, när alla mina färdiga tavlor säljs på auktion, att jag bara har fördjupat min konst. Det enda jag har bett livet om är att få måla i fred. Livet gav mig detta och dessutom en familj. Om jag får fortsätta arbeta i fred och dessutom får behålla min familj, så kan jag inte begära något högre.

1 (*efter en paus*) Ert tal behagar oss, mynheer Rembrandt. Ni kan gå.

2 Utmätningmännen kommer i morgon.

Rembrandt (reser sig) En sak till. Jag måste fresta er stora vänlighet och be ytterligare om en ynnest. Några gånger har min hushållerska Hendrickje Stoffels kallats till kyrkans sedlighetsrotel för förhör, som har plågat henne och gjort henne mycket olycklig. Jag ber er att hon inte vidare ska plågas med sådana förhör.

1 Vi bestämmer inte över vår kalvinistiska kyrka, mynheer Rembrandt, och den är tyvärr sträng ibland. Men vi ska se vad vi kan göra.

Rembrandt Tack, mina herrar, för er goda vilja. (*bugar sig, tar på sig mössan och går.*)

1 (*när han gått*) Nå, mina herrar?

2 Jag tror inte han förstår vad utmätningen innebär. Han förlorar hela sin miljö och kan aldrig mera bli vad han varit.

3 Vi har gjort vad vi har kunnat för att rädda honom. Resten kommer an på den högste.

1 Ändå tror jag, mina herrar, att en så betydande konstnär som Rembrandt van Rijn ändå kommer att resa sig och kunna fortsätta som vanligt.

2 Varför tror ni det?

1 Han besitter en envishet som inte är av denna världen.

3 Jag hoppas ni har rätt, ärade kollega.
(Rådsherrarna bryter upp.)

Scen 2.

Titus Min far, du är för god för mig. Du gör mig till en ängel när du målar mig, du idealiserar mig blott för att jag är ung och har ett trevligt vackert ansikte, du vårdar mig som något av en trädgårdsmästares mest sällsynta och dyra tulipan, men jag försmäktar i ditt drivhus. Du vill göra allt för mig men lyckas bara skämma bort mig. Jag blir som en orkidé som inte tål den skarpa verklighetens ljus men blott kan överleva i din skugga. Det är inte rättvist, far. Jag måste en dag få mitt eget liv att leva. Men, pass på! Jag hör att gubben kommer.

Rembrandt (åldrig, och något plufsigt) Titus, har du sett Hendrickje?

Titus Hon gick ut på ärenden.

Rembrandt Då hoppas jag hon kommer tillbaka. Jag är helt beroende av henne, Titus.

Titus Jag vet.

Rembrandt Det ger mig dåligt samvete att hålla henne kvar år efter år, men vad ska jag göra? Jag skulle inte överleva om någon av er lämnade mig.

Titus Far, försök inse dina egna sentimentala överdrifter.

Rembrandt Sentimentala överdrifter? Kallar du min kärlek en sentimental överdrift? Det finns ingenting mera äkta än den, Titus. Jag må vara en gammal sentimentalist, men som sådan är jag fullkomligt äkta. Är något inte bra, Titus?

Titus Gå du och måla, så blir allting bra.

Rembrandt Min högsta önskan var att du skulle fortsätta målandet efter mig. Du hade anlag, Titus.

Titus Jag ville aldrig konkurrera med dig.

Rembrandt Du hade kanske kunnat bli en bättre målare än jag. Du hade ett mognare sinne, en klarare distans och en bättre balans.

Titus Jag blir aldrig målare, far.

Rembrandt Är det för att jag skändade mitt yrke?

Titus Det finns ingen bättre målare och etsare än du, far.

Rembrandt Ändå föll jag från mitt yrke och blev er till en last, fastän jag aldrig ville det. Om det är något jag aldrig kan förlåta mig själv, Titus, så var det den stora konkursen, inte för hur den drabbade mig, utan för att du och Hendrickje blev lidande genom den.

Titus Tack vare Hendrickje har vi alla överlevt.

Rembrandt Ja, det är väl så, Titus. (försiktigt) Du föraktar mig väl inte?

Titus (till sig) Varför skulle jag förakta dig?

Rembrandt För att jag ruinerade oss. För att jag gjorde oss fattiga. För att ni fick lida nöd. För att jag lät Hendrickje försörja oss. För att jag blev så gammal och pussig och ful av för mycket genever....

Titus Börja inte nu igen, far.

Rembrandt Förlåt mig. Du vet att jag så lätt blir sentimental. (en dörr hörs)

Titus Här kommer Hendrickje.
Rembrandt Äntligen!
Hendrickje (*kommer in, mognare, stramare men också något hårdare*)
God morgon, Rembrandt.
Rembrandt God morgon, min flicka. (*märker att hon skickar frågande blickar, som om hon undrar om de grälat*) Jag har tyckt synd om mig själv inför Titus igen. Det är allt.
Hendrickje Har Titus berättat?
Rembrandt Vad skulle han ha berättat?
Hendrickje Att han bestämt sig för att bli konsthandlare.
Rembrandt Titus?
Titus Ja, far. Jag har bestämt det tillsammans med Hendrickje. Det är det bästa sättet på vilket vi kan hjälpa dig.
Hendrickje Jag sålde två av dina etsningar idag igen, Rembrandt.
Rembrandt Ack, de blir mer och mer svårsålda. Deras kvalitet går ner, för jag får svårare och svårare att göra det tunga arbetet vid pressarna ensam. Annat var det förr i tiden när jag hade ett antal medhjälpare.
Hendrickje Den tiden är förbi, Rembrandt.
Rembrandt Ack ja. Du köpte händelsevis inte någon genever åt mig?
Hendrickje Pengarna räckte inte till.
Rembrandt Nej, de gjorde väl inte det.
Titus Jag går nu, far. Vi ses senare.
Rembrandt Vart ska du då gå?
Titus Till konsthandlarskrået. All vår framtid beror av hur jag kan bygga upp mitt kontaktnät, far.
Rembrandt Ja, det är väl så. Gå då, min son. Jag måste ändå börja arbeta nu.
(*Titus går efter ett hemligt samförstånd till avsked från Hendrickje.*)
Vad tycker du om honom, Hendrickje? Kan du fatta, att en så ful och sumpig konstnär som jag kunde få en så grann och fin son?
Hendrickje Det är bara naturligt, Rembrandt.
Rembrandt Ja, det är väl det. Det är väl bäst att jag tar i tu med arbetet nu, så att jag har någonting att göra. Vem vet? Kanske jag en dag får någonting sålt igen? (*går, böjd och lunkande*)
Hendrickje (*när han gått*) Han blir mer och mer patetisk. Men det är ingenting vi kan göra. Det enda är att vara honom trogen tills han eller vi dör. Men så seg och envis som han är i sin mörka avskräckande konst blir det nog vi, jag och Titus, som bräcker våra ryggar av försörjningsbördan för honom och hans konstns skull förrän han slutar måla. Och Gud endast vet varför vi gör det så frivilligt och så gärna.
(*En försiktig knackning på porten.*)
Vem kan det vara? Ingen hälsar på oss numera efter att fordringsägarna lämnat oss i fred. (*går och öppnar*)
gästen Är det här som herr Rembrandt van Rijn bor?
Hendrickje Ja. Vad vill ni honom?
gästen Är han hemma?
Hendrickje Ja, stig in, om ni inte vill oss något ont.
gästen Tvärtom. Får jag fråga om det är Rembrandts dotter jag har äran att tala med?
Hendrickje (*har svårt att hålla sig för skratt*) Nej. Jag är hans hushållerska.
Rembrandt (*inifrån*) Vem är det, Hendrickje?
Hendrickje (*ropar*) En gäst från utlandet.
Rembrandt Just när jag höll på att förbereda paletten!
gästen (*försynt*) Förlåt mig, det var verkligen inte min mening att störa....
Hendrickje Det är för sent nu. Han kommer.
Rembrandt (*kommer in*) Vem är det?
gästen Känner ni igen mig, herr Rembrandt?

Rembrandt (tänker efter) Ni har blivit äldre, men ert ansikte är välbekant.... Det måste vara minst femtio år sedan....

gästen Ni bodde på den tiden i ett mycket större hus och levde i lyx och överflöd. Jag beklagar att tiden farit lika hårt fram med er som med mig.

Rembrandt Nu vet jag! Ni besökte mig en gång i mina bästa dagar. Ni är musikern från Dresden!

gästen (ödmjukt) Till er tjänst.

Rembrandt (tar hans hand i bägge sina) Välkommen tillbaka! Hendrickje! Bär genast fram några glas och ett krus genever.

Hendrickje Vi har ingen sådan kvar.

Rembrandt Vi måste ha! Det finns säkert gömt någonstans, om det så bara är bottenskrapa! Sök i ateljén annars. Du känner mina gömställen. (*Hendrickje går.*) Men slå er ner! Så roligt att ni har kommit tillbaka! Hur var namnet nu igen?

gästen Schütz. Heinrich Schütz.

Rembrandt Javisst ja. (*Hendrickje kommer in med ett krus och två glas.*)

Hendrickje Det är reservdropparna.

Rembrandt Utmärkt, Hendrickje! (*Hendrickje håller upp de två glasen.*)

Skål, kollega, för gamla minnen!

Schütz (höjer sitt glas) Jag är glad att jag inte gav upp när jag inte fann er gamla bostad.

Rembrandt Jag också. Men berätta! Hur har livet farit fram med er?

Schütz Det stora tyska religionskriget förstörde allt för mig. Alla mina musiker togs ut i krigstjänst och dog. Jag kunde inte längre arbeta hemma i Dresden, fastän jag fortfarande är anställd där. Min hustru dog. Så jag fick klara mig på att resa omkring som ett slags zigenare. I Köpenhamn har jag arbetat mest. Men berätta själv! Kriget har inte drabbat Holland som det drabbade Tyskland. Ändå ser jag er i djupare förfall än jag själv.

Rembrandt Ni har rätt, min värde kollega. Ni har det bättre. Musiken är en högre konst än konsten. Konsten är ett smutsigt arbete där man aldrig lyckas bli helt ren från trycksvärta och färger hur man än tvättar sig. Och publiken blir ständigt bara mera kräsen. Jag får nästan aldrig några beställningar mera. Jag har för länge sedan sorterats ut från den etablerade konstvärlden. Jag är nästan glömd. Det är bara andra förfördelade konstnärer som du som alltjämt kommer ihåg mig.

Schütz Vi står alltså båda utanför tiden och världen. Det är en tröst att höra att någon annan gör det.

Rembrandt Men den stora renässanskonsten är döende. Jag gestaltar dess skymning. Medan ni står för en ny stor konststarts utomordentliga utblomning. Musiken kan ännu utvecklas hur mycket som helst.

Schütz Tror ni det?

Rembrandt Jag vet det.

Schütz Men den är känslig. En enda falsk ton, och allt är förstört. Det råder för mycket oväsen i vår värld för att den riktiga musiken någonsin ska kunna komma till sin rätt.

Rembrandt Vi har mycket gemensamt, kollega. Vi är båda för ärliga konstnärer för att kunna bli något annat än parias i samhället.

Schütz Och det blir inte bättre, herr Rembrandt. Det blir bara värre hela tiden.

Rembrandt Ni är pessimist.

Schütz Det måste man vara om man ens skall ha någon liten chans att klara sig mot verkligheten.

Rembrandt Jag fruktar att ni har rätt. Ändå är vi världens enda hopp, ty vi är de enda som har några ideal att leva för. Den timliga världen går under i sin fäfänga jakt efter att fånga vinden och i sin blindhet inför de få som är kloka och uppbyggliga

nog att ändå vara trogna skönhetens och själens ideal, som ni och jag. Vi är förfördelade men överlever, medan världen går under.

Schütz Då är ni trots allt en optimist.

Rembrandt Ja, det är jag.

Schütz Men är ni det bara för er själv eller även för mänskligheten?

Rembrandt Min vän, jag är det inte för mig själv. Jag är det bara för mänskligheten.
(*Det knackar försiktigt på porten.*)

Rembrandt (*störd och avbruten*) Vem är det nu som stör oss just när vi har det som trevligast? Se vem det är, Hendrickje, och kör bort honom! (*Hendrickje kommer åter in och öppnar.*)

rabbinen (*ödmjukt*) Goddag. Förlåt att jag stör.

Hendrickje Rembrandt, det är rabbinen.

Rembrandt (*stiger genast upp*) Nej, men vilken ära, rabbi! Vad föranleder er att besöka mitt förfallna och ödmjuka hus?

rabbinen Jag tänkte bara titta förbi. Kommer jag olämpligt?

Rembrandt Inte alls! Kom bara in! Ni kommer i gott sällskap! Detta är vår högt värderade vän Heinrich Schütz från Dresden.

rabbinen Den store musikern?

Rembrandt Den samme.

Schütz (*reser sig och hälsar vördsamt*) En stor ära för mig, rabbi.

rabbinen Liksom för mig. Vi är ju nästan som kolleger. Vi är ju alla tre i Guds direkta tjänst, egentligen var och en representerande det högsta inom sitt område, som kristendomens tre vise män.

Rembrandt Men slå er ner, rabbi! Får det lov att vara ett glas?

rabbinen Egentligen inte, men i ert sällskap får det väl gå an.

Rembrandt Berätta nu vad som för er hit.

rabbinen Jag tänkte bara berätta att jag inte längre gör anspråk på att vara Messias.

Rembrandt Men varför inte det?

rabbinen Jag tror inte längre att det behövs någon Messias. Här i Holland har vi judar nått en ställning av universell tolerans, och vi kan knappast få det bättre här eller någon annanstans i världen. Vi har äntligen efter tretton sekler fått oss tillerkända vårt fulla människovärde och det här i Holland, även om det inte skett någon annanstans. (*menande åt Schütz*) Men Tyskland blir kanske nästa.

Schütz Låt oss hoppas det.

rabbinen Ni, maestro, är därvidlag en banbrytare som med musiken jämnar den teologiska vägen för oss, liksom Rembrandt gjort det här i Holland genom sina underbara bibliska tavlor och illustrationer. Ingen i hela konsthistorien har gjort Bibeln så levande i bilder som ni, min gode vän Rembrandt van Rijn.

Rembrandt Det är nästan det enda jag kan.

rabbinen Men alla judar och hela världen kommer alltid att vara er djupt tacksam för det. Ni är därmed som en symbol för mitt livs förverkligande. Mitt folk har fått ett tryggt hemland i Holland, vår bok har sin bästa illustratör i Rembrandt, och ni, mästare Schütz, visar med musiken oss vägen in i framtiden.

Schütz (*vördsamt*) Tack för ert förtroende, rabbi.

Rembrandt Skål nu, mina vänner! För framtiden!

de andra två För framtiden! (*alla skålar och höjer sina glas.*)

(*Titus kommer hem med en ung dam.*)

Titus Far, förlåt, jag visste inte att du hade gäster. Får jag bara presentera en god vän för dig?

Rembrandt Titus! Vad är detta?

Titus Min blivande brud.

Rembrandt Vad! Redan?

Titus Jag måste få gifta mig, far. Jag kan inte bara gå omkring här hemma och driva.

rabbinen Din son är fagrare än någonsin, Rembrandt. Han är som kronan på ditt eget livsverk.

Rembrandt Men Titus, varför så bråttom?

Titus Vi har haft sällskap länge redan. Men jag ville inte komma med nyheten förrän det var säkert.

Rembrandt Du ämnar således lämna mig?

Titus Far, det måste ske. Jag har rätt till mitt eget liv.

Rembrandt Och tror du att du har ett liv utanför mitt?

Titus Vad menar du, far?

Rembrandt (till Hendrickje, som kommit in) Hendrickje, visste du om detta?

Hendrickje Ja, Rembrandt.

Titus Menar du, far, att jag inte skulle kunna leva utan dig?

Rembrandt Jag fruktar att du inte kan det, Titus.

Titus Låt mig då få försöka.

rabbinen Han har rätt, Rembrandt. Han är din son men har rätt till sitt eget liv. Och utgör de inte ett förtjusande par? Det är ju precis som en judisk ädling och hans fromma judebrud.

Rembrandt (blir slagen av en idé) Rabbi, ni har rätt! Vilken underbar tavla! Titus, jag välsignar er om jag får måla er.

fästmön Det skulle vara en heder för oss, Rembrandt van Rijn.

Titus Bara vi får vara fria sedan.

Rembrandt Det ska bli min vackraste tavla, mitt farväl till livet, den mogna kärlekens fullkomning, min gåva till er och till livet: den idealiska kärleksfromheten! Låt mig genast få göra några skisser.... *(tar fram papper och pennstift och börjar genast rita)*

Titus Hur vill du ha oss?

Rembrandt Just sådana som ni är. Visa henne ditt hjärta, Titus, och hela din artighet. Titus, detta blir vårt livs vackraste ögonblick.

Titus Jag är tacksam om du ser det så, far.

Rembrandt Hendrickje, vad tror du om en sådan här komposition? *(visar Hendrickje sin skiss)*

Hendrickje Det kan bli något vackert.

Rembrandt De är unga. De är kära. De är vackra. De är rena. Kan det finnas något ljuvligare motiv? Och vår rabbin här har gett oss sammanhanget. Tavlan ska heta "Den judiska bruden" för att bekräfta heligheten över ert förbund.

Titus (ler) Far, du får oss att känna oss gifta redan.

Rembrandt Det är meningen, min son. Ditt äktenskap ska bli min finaste tavla. Kom i mina armar, min son, och min blivande sonhustru! Du också, Hendrickje!

(De omfamnas ömt alla fyra.)

rabbinen Vad tror ni, mästare Schütz? Denne målare har bara råkat ut för katastrofer i hela sitt liv men verkar ta det med ro.

Schütz Han är en lycklig man i sin olycka, precis som jag. Vi har båda konsten, och den har räddat oss, liksom den allenast kan rädda hela världen.

rabbinen Bättre än religionen?

Schütz Ja, rabbi, ty religionens misstag och missbruk består i att den ger människan en självisk strävan. Men den sanna konsten har en alldeles motsatt verkan. Den förbrödrar människorna genom sin kärlek.

rabbinen Det var vackert sagt, mästare Schütz. Jag hoppas ni har rätt.

Schütz Rembrandt och jag vet att vi har rätt. Ty lidandet i min musik och mänskligheten i Rembrandts konst ger oss rätt genom sin kvalitet av livets högsta form av kärlek. Se bara på tavlan framför er. Denna familj är fattig och drabbad av sorg, men kan det finnas en heligare familj?

rabbinen (betraktar den ömma familjen)(besinningsfullt) Nej, mäster Schütz, det kan det inte.

(De tömmer högtidligt sina glas medan familjen fortfarande står ömt samlad i en perfekt tavla framför dem, som om de två herrarna i djupt samförstånd skälade för framtiden.)

Scen 3.

Hendrickje till sängs. Doktor van Loon kommer in.

Loon Hur mår ni idag, mitt barn?

Hendrickje Käre doktor, tyvärr inte mycket bättre. Det är därför jag ville ni skulle komma, medan Rembrandt inte är här.

Loon (alarmerad) Hur så?

Hendrickje Jag vill upprätta mitt testamente.

Loon (upprörd) Ni får inte tänka på döden, mitt barn.

Hendrickje Doktor, ni vet mycket väl att jag inte har långt kvar.

Loon (halvt för sig själv) Det är det här fördömda holländska klimatet. Ingen känslig själ kan leva här. De giftiga dimmorna sätter sig i lungorna, och så hostar folk ihjäl sig, precis som Saskia. – Hendrickje, menar ni allvar?

Hendrickje Ja, doktor. Annars hade jag inte kallat på er i Rembrandts frånvaro.

Loon Vad vill ni att han inte ska veta?

Hendrickje Att jag är döende.

Loon (sätter sig bredvid henne) Stackars Hendrickje. Naturligtvis skall jag hjälpa er med vad ni vill, men vi behöver också en notarie och ett vittne.

Hendrickje Ni vet bäst, doktor. Jag vet ingenting om sådana saker. Jag kan inte ens skriva mitt eget namn.

Loon Men hur vill ni att det ska gå till? Vad är eder vilja?

Hendrickje Min dotter med Rembrandt skall få ärva mig. Men om hon skulle dö ska Titus få allt. Men Rembrandt ska ensam vara förmyndare för våra barn, och årsintäkterna för mina små penningplaceringar ska utbetalas till Rembrandt så länge han lever. (hon ler) Jag har lyckats spara en del och lagt undan litet, så att Rembrandt alltid ska kunna klara sig.

Loon Ni är en ängel, Hendrickje.

Hendrickje Nej, bara en liten god kökspiga. Och jag tycker om Titus.

Loon Ni två har alltid varit de bästa vänner.

Hendrickje Jag har alltid älskat Titus och Rembrandt.

Loon Hendrickje, er vilja är god, och vi ska i allt göra som ni vill. Men förr eller senare måste Rembrandt få veta det.

Hendrickje Inte förrän jag är död.

Loon Han måste få veta om er sjukdom.

Hendrickje Aldrig i livet! (hostar svårt)

Han har ingen aning om hur sjuk jag är, men han får aldrig veta det heller. Hellre likgiltighet från hans sida än att min hälsa börjar bereda honom bekymmer.

Loon Ni har alltid uppoffrat er mycket, Hendrickje.

Hendrickje Det är min enda stolthet och glädje. Gå nu, doktor. Skaffa mig den där notarien och vittnet. Rembrandt kommer snart tillbaka.

Loon Som ni vill, kära Hendrickje. (går)

Hendrickje Jag dör men lycklig. Min lycka är att ha älskat Rembrandt. Cornelia får ta min plats när jag är borta. Min dotter blir en god piga åt Rembrandt och en god syster åt Titus. Jag har gjort min plikt. Jag kan dö lugn och tillfredsställd, ty jag vet, att mina älskade lever.

(somnar fridfullt.)

Akt V scen 1.

Magdalena (kommer in) Hur kunde jag få en sådan man? Han är ju fullkomligt oduglig! Vilken fjolla jag var som tog honom! Jag hade inte kunnat gifta in mig i en omöjligare familj i Holland!

(Titus kommer in, trött.)

Jaså, där är du. Är det dags att komma nu? Jag har inte gjort någon mat åt dig, om du tror det!

Titus Snälla Magdalena, jag är trött. *(slår sig ner)*

Magdalena Jaså, har du förtagit dig nu igen? Vad är det för en man jag har fått? Han orkar ju inte ens arbeta!

Titus Kära vän, gräla inte på mig nu.

Magdalena Har du sålt någon enda tavla idag?

Titus Dagen är inte slut än.

Magdalena Noll alltså! Som alla andra vanliga dagar! Du har gjort mig på smällen, men du kan inte försörja din familj! Du är precis som din oduglige far! Jag borde ha vetat bättre!

Titus Snälla Magdalena, jag ber dig....

Magdalena Jag är trött på din bedjan om ömkan och förlåtelse! Jag är trött på belastningen av din odugliga familj! Jag borde ha insett från början att din far hade förstört ditt liv från början!

Titus Jag älskade dig faktiskt, Magdalena. Det var därför vi gifte oss. Och jag trodde verkligen att du ville ha mig.

Magdalena Jag hade kunnat få vem som helst! Men av någon anledning fastnade jag för den fattigaste. Jag måste ha varit tokig som lät mig bedras av dina bedjande ögon.

Titus Du var min första kvinna.

Magdalena Att jag skulle bli den olyckliga! Men allt fördärv kommer från din far. Han var berömd en gång. Därför blev han vriden i skallen.

Titus Tala inte illa om min far.

Magdalena Det går ju inte att tala väl om honom! Han är ju en senildement idiot! En patetisk lumpgubbe! En tiggare som tror att han kan måla!

Titus Han är Hollands ende store målare.

Magdalena Du är förförd och förhäxad av honom! Det var han som gjorde dig till konsthandlare! Vilket annat yrke som helst hade varit bättre!

Titus Jag blev det för att jag ville hjälpa honom.

Magdalena Men därigenom stälpte han dig! Så nu vet du det!

Titus Hur kunde du bli så elak? Sådan var du inte när vi gifte oss....

Magdalena Det är inte jag som är elak! Det är verkligheten som är sådan! Men du är blind för verkligheten, och du gjordes så blind av din far! Vakna upp, Titus! *(klappar i händerna framför hans ögon)* Din far är oduglig! Han är en tattargubbe! Han bara kluddar! Ingen vill ha hans tavlor! Han är försupen! Han duger bara till att sättas på hemmet!

Titus (tar sig om hjärtat) Magdalena, du tar livet av mig.

Magdalena Rätt åt dig! Allt är din faders fel!

Titus (matt) Magdalena.... *(faller omkull. Det forsar blod ur munnen på honom.)*

Magdalena Himmel! Han har fått blodstörtning! Nu har jag allt ställt till det! Titus! Vakna! Jag menade inte vad jag sade! *(Titus bara rinner.)* En läkare! Hämta en läkare kvickt!

Scen 2.

(Rembrandt till sängs, åldrad och trött.

Cornelia sitter vid sängkanten, Hendrickjes och Rembrandts dotter.)

Rembrandt Säg mig hur det var, Cornelia.

Cornelia Det var mycket vackert och enkelt.

Rembrandt Du blir mer och mer lik din mor, Cornelia.

Cornelia Min mor måste ha varit lycklig som fick leva med er.

Rembrandt Din mor Hendrickje räddade allas våra liv, Cornelia. Hon var lycklig med Titus, som hon betydde mycket för. Men jag tror inte att hon var lycklig med mig. Hade hon varit det hade hon levat längre. Jag fick sälja min första hustrus grav för att din mor skulle få en vilostad, Cornelia, men jag gjorde det gärna. Hennes begravning missade jag inte.

Cornelia Ni var för sjuk för att kunna vara med på Titus begravning.

Rembrandt Det är ingen ursäkt. Det duger inte, Cornelia. Jag misslyckades. Det är allt. Jag misslyckades som målare och som människa. Alla dog ifrån mig – Saskia, Hendrickje, Titus – döden är allt jag kunde ge de mina. Men nu skall denna patetiska gamla gubbe dö själv och lämna livet i fred. Han är förbrukad. Han drack för mycket genever, låg för gärna med kvinnor, var utbildad och kunde knappast ens skriva – en gubbfan, kort sagt.

Cornelia Far, ni målade människor och Bibeln bättre än någon annan.

Rembrandt Men det var också allt jag kunde – måla Bibeln och människor. Men det var en bra kombination. Man kommer aldrig människan närmare än i Bibeln, för hon är aldrig större eller mänskligare än där. Jag hade bara Bibeln, men i all dess elände och dunkel hade jag allt. – Och dig har jag ännu kvar.

Cornelia Din sonhustru ska föda ditt barnbarn.

Rembrandt Bara en till som jag skall förlora.

Cornelia Men det är liv, far, mänskligt liv, som du har hållit på och skapat under hela ditt liv!

Rembrandt Min dotter, du är bättre än en läkare. Doktor van Loon inbillar mig att jag kan bli frisk, men dina illusioner är bättre, för du tror på dem själv. Mitt barn, det är dags för dig att gå och hämta doktorn.

Cornelia Han är redan här. Han väntar där ute.

Rembrandt Han känner mig sedan gammalt. Han vet när han ska komma. Öppna dörren åt honom, mitt barn.

(Hon går och öppnar dörren. Doktorn kommer in.)

Hur mår ni, doktorn?

Loon Det är jag som borde ställa er den frågan.

Rembrandt Snart har ni äntligen blivit av med er patient.

Loon Ni kan leva länge ännu, Rembrandt, om ni bara vill.

Rembrandt Jag vill inte, doktorn. Det är det som är felet. Jag ville aldrig överleva min son. Han var min enda framtid, det enda jag hade att leva för, det enda ljuset i mitt liv, min vackra ängel till ende son, min och Saskias ljuvliga kärleksbarn....

Loon Han lever ännu, Rembrandt. Han överger er aldrig. Han lever för alltid i era tavlor.

Rembrandt Jag målade ihjäl honom! Jag älskade honom till döds!

Loon Nej, Rembrandt, ni gav honom allt liv. Men dem gudarna älskar dör unga.

Rembrandt Han lämnade mig i sticket, doktor!

Loon Han är med er alltid. Och han väntar på er.

Rembrandt I döden?

Loon Nej, i livet.

Rembrandt Doktor Loon, läs för mig.

Loon Vad skall jag läsa?

Rembrandt Läs för mig ur Bibeln. Själv kan jag inte läsa längre. Mina ögon är så fördärvade att jag inte längre kan se att måla. Men ni kan läsa för mig.

Loon Säg vad jag skall läsa.

Rembrandt Slå upp boken på måfå.

Loon Som ni vill. (*Doktorn gör så och börjar läsa.*)

'Och Jakob blev ensam kvar. Då brottades en man med honom tills morgonrodnaden gick upp.

Och när denne såg, att han inte kunde övervinna honom, rörde han vid hans höftled, så att Jakobs höft gick ur led, under det att han brottades med honom.

Och mannen sade: "Släpp mig, ty morgonrodnaden går upp." Men han svarade: "Jag släpper dig icke med mindre än att du välsignar mig."

Då sade han till honom: "Vad är ditt namn?" Han svarade: "Jakob."

Han sade: "Du skall icke mer heta Jakob, utan Israel, ty du har kämpat med Gud och med människor och vunnit seger.'

Rembrandt (avbryter stilla) Tack, doktor Loon. Det räcker. Det var det rätta stället. Han gav sig inte, utan han fortsatte kämpa, ända tills morgonrodnaden gick upp. Han kunde bara förlora, men han kämpade ändå, och han gav aldrig upp. Tack, doktor Loon. Nu kan jag sova.

(*Rembrandt sluter ögonen.*)

Loon (reser sig) Jag tror han vill sova, Cornelia. Vi ska låta honom sova.

(*går ut med Cornelia.*)

(*Rembrandt sover. Men från andra hållet kommer då in Saskia, Hendrickje och Titus. De slår sig ner vid hans sida.*)

Rembrandt (med slutna ögon) Är ni här, mina kära?

Hendrickje Vi är här, Rembrandt.

Titus Vi överger dig aldrig, far.

Saskia Vi har aldrig lämnat dig.

Rembrandt Mina älskade, er kärlek får mig att tro att jag inte har kämpat förgäves.

Titus Far, det enda man inte kan göra förgäves i livet är att skapa liv, som du har gjort.

Rembrandt Tack, min son. Kom i min famn. (*Han kramar om Titus.*)

Saskia och *Hendrickje*, jag kommer hem till er nu.

Saskia Vi har alltid varit hemma hos dig.

Rembrandt Kom i min famn, Saskia. (*kramar om henne.*)

Och du, Hendrickje. (*kramar om henne*)

Hendrickje Jag var bara din kökspiga.

Rembrandt Nej, Hendrickje, du blev mer än hela världen för mig, ty du blev Titus andra mor. Nu har jag bara en bön kvar i livet.

Titus Den är redan uppfylld, far.

Rembrandt Jag tror nästan du har rätt. Ändå vill jag uttrycka den. Låt oss nu aldrig mera skiljas.

Hendrickje Det skulle ingen kunna göra ens om han försökte.

Saskia Ingen kommer ens att försöka.

Rembrandt Så börjar livet på nytt där det slutade i sin eviga kretsång. Vi har bara att hänga med.

Titus Och kämpa för att ständigt komma vidare.

Rembrandt Du sa det, Titus. Och du ska veta, att en enda sak är jag glad och stolt över.

alla tre Vad då?

Rembrandt Jag kunde aldrig sluta måla.

(*kramar dem ömt alla tre. Scenen slutar i harmoni.*)

Slut.